

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences / İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,

Volume/Cilt 9, Number/Sayı 1, (2020)

<http://inonu.edu.tr/tr/inijoss> --- <http://dergipark.gov.tr/inijoss>

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Gönderim Tarihi: 07.05.2020 | Kabul Tarihi: 08.06.2020

MORGAN LLOYD MALCOLM'UN "YABAN ARISI" ADLI TİYATRO METNİNİN ZORBALIK KAVRAMI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Tuççe Mine AKTULAY ÇAKIR

Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Oyunculuk Bölümü,
tugcecakir@beykent.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-4002-845X>

Melike DURAK ARAS

Öğr. Gör., Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Oyunculuk Bölümü,
melikearas@beykent.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6310-0063>

Atıf / Citation: Çakır, T.M.A, Aras, M.D. (2020). Morgan Lloyd Malcolm'un "Yaban Arısı" Adlı Tiyatro Metninin Zorbalık Kavramı Üzerinden İncelenmesi. *İnönü University International Journal of Social Sciences & İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (INIJOSS)*, 9(1), 64-79.

Öz

Zorbalık, güçlü kişi ya da kişilerin güçsüz kişilere kasıtlı olarak uyguladığı ve güç dengesizliğinin ortaya çıktığı durumlardaki fiziksel ve psikolojik baskılardır. Okullar ve aileler, çocukların, gençlerin ve ebeveynlerinin bir arada yoğun bir şekilde etkileşimde buldukları kurumlardır. Ergenlik dönemi boyunca okulda ve-veya aile içinde herhangi bir şekilde fiziksel ya da psikolojik olarak şiddete maruz kalan çocukların ya da gençlerin yaşadığı duygusal veya fiziksel örselenme nedeniyle ilerleyen dönemlerde ciddi sosyal sorunlar yaşadığı görülmektedir. Gerek ebeveyn zorbalığı gerekse akran zorbalığı, zorbalığa maruz kalanların üzerindeki etkileri açısından oldukça önemli ve müdahale edilmesi gereken bir konudur. Zorbalığı konu edinen her haber, proje ya da eser, farkındalığın ve duyarlılığın öneminin artmasını sağlayacaktır. Tiyatronun topluma ulaşmadaki gücü ve insanlar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma oldukça önem taşımaktadır. Metinde yıllar sonra bir araya gelen ve ergenlik döneminde şiddetli zorbalığa maruz kalmış iki arkadaşı sahnede canlandıran oyuncuların rol yaratma süreçlerinde ilham aldıkları Stanislavki'nin Fiziksel ve Psikolojik Eylemler yöntemi üzerinde durulacaktır. Çalışmada İngiliz Çağdaş Tiyatro Yazarı Morgan Lloyd Malcolm'un yazdığı ve 2019 yılında "Altsahne" tarafından sahnelenen "Yaban Arısı" adlı tiyatro metni, betimsel analiz yöntemiyle "Zorbalık" kavramı üzerinden

okunacaktır. Betimsel analiz, yazılı materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından çıkarımda bulunmayı sağlayan ve ulaşılan sonuçların doğruluğunu yansıtmak amacıyla en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Bir tiyatro metninin incelenmesinde metin içinde yer alan repliklerin analizinde sıkça doğrudan alıntılara yer verildiğinden çalışmaya en uygun yöntemin betimsel analiz olduğu görüşüne varılmıştır. Çalışma bir değerlendirme ile sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Morgan Lloyd Malcolm, Yaban Arısı, Stanislavski, Tiyatro, Zorbalık

INVESTIGATING MORGAN LLOYD MALCOLM'S THEATRICAL TEXT "THE WASP " THROUGH THE CONCEPT OF BULLYING

Abstract

Bullying is the physical and psychological pressures in situations where a strong person or people intentionally apply to weak people and when power imbalance occurs. Schools and families are institutions where children, young people and their parents interact intensively together. It is observed that during the adolescence, children or young people who have been subjected to physical or psychological violence in any way at school and / or in the family experience serious social problems later in life due to emotional or physical abuse. Both bullying and peer bullying are important and need to be intervened to prevent their impact on those who are bullied. Any news, project or work on bullying will increase the importance of awareness and sensitivity. The text will focus on Stanislavki's method of physical and psychological actions, inspired by actors who come together years later and portray two friends who were severely bullied during adolescence on stage. In the study, the theatrical text "The Wasp" written by the British Contemporary Theater Writer Morgan Lloyd Malcolm and staged by "Alt Sahne" in 2019 will be read through the concept of "Bullying" through the content analysis method. Descriptive analysis is one of the most commonly used methods to infer the message contained in written materials in terms of meaning and/or grammar and to reflect the accuracy of the results achieved. It has been concluded that the most appropriate method for the study is descriptive analysis, since direct quotations are frequently included in the analysis of lines in the text. The study will be concluded with an evaluation.

Keywords: Morgan Lloyd Malcolm, The Wasp, Stanislavski, Theater, Bullying,

GİRİŞ

*"Her zaman hatırlayacağım ve hiçbir zaman unutmayacağım.
Pazartesi: Bugün param çalındı.
Salı: İsim takıldı.
Çarşamba: Elbisem yırtıldı.
Perşembe: Vücutum kanadı.
Cuma: Bu zulüm sona erdi.
Cumartesi: Özgürlük." Vijah Sing¹*

Türk Dil Kurumu'na göre **ergenlik**, cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, büluğa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik, ergenlik çağı olarak tanımlanmaktadır². Ancak ergenlik sadece fiziksel gelişim dönemi değil, biyolojik, zihinsel ve sosyal açıdan da bir gelişme dönemidir. Bu süreç olgunlaşmayı içinde barındırır ve yetişkinliğe geçiş dönemidir (Ocakçı, 2015).

¹ Vijah Sing, okulda arkadaşlarından gördüğü baskı nedeniyle evlerinin balkonuna kendisini asmış, bu şiir günlüğünün son sayfasından alınmıştır. (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011: 11)

² <https://sozluk.gov.tr/>

Ergenlik dönemindeki travmatik ayrılık, fiziksel istismar, şiddete tanıklık, yoksunluk, kayıp ve ihmal gibi ciddi olayların çocuğun gelişimi üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Dahası, çocuk ortamlarındaki değişkenliklerin, erken gelişimin her evresi üzerinde derin etkileri vardır, ebeveynler ile ilişkiler ve etkileşimler ilk yıllarda akut öneme sahiptir (Martin, Bloch ve Volkmar, 2018: 174). Ebeveynlerin tutumları bireyin tutum ve davranışında, gelecekteki yaşamında dahası hayatının tüm evresinde büyük rol taşımaktadır.

Zorbalığın nedenleri kadar sonuçları da oldukça önemlidir. Ebeveynlerin zorbaca tutumuna bağlı olarak bireyin zorba ya da mağdur konumunda toplumda yer alacağı unutulmamalıdır. Bu nedenle toplumun bu konuda aydınlanması, eğitim alması, zorbalığın nerede ve ne koşullar altında gerçekleşebileceğine dair bilgisinin olması, önlemler alması böylece kişinin/kişilerin kendini ve çevresini koruması gerekmektedir (Bridge, 2003). Diğer yandan zorbalığın en sık görüldüğü yerlerden birinin okul ortamı olması sebebiyle bu durum ayrıca üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Okul, sadece eğitim ve öğretimin yapıldığı ve öğrencilerin bir günlerinin neredeyse yarısını geçirdikleri ortam olarak görülmemelidir. Okul, çocukları sosyal ortamlara hazırlayan kurumlar olarak görülmelidir.

Dolayısıyla zorba davranışları okul ile ilişkilendirdiğimizde okulların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik-kültürel ortam, öğretmenlerin zorbalık konusundaki bilgi ve tutumu, okul türleri (devlet, özel, meslek lise vb.) zorba davranışların farklı düzeylerde ve türlerde yaşanmasına neden olmaktadır (Şahin ve Akbaba, 2017: 34). Araştırmalar okullarda spor ve tiyatro gibi sosyal faaliyetler içinde bulunan öğrencilerin nispeten zorbalıktan uzaklaştığı bulgularını vermektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011: 213).

Çağdaş İngiliz yazar Morgan Lloyd MALCOLM'un yazdığı "Yaban Arısı" adlı oyun, yirmi yıl sonra tekrar bir araya gelen ve ergenlik döneminde şiddetli zorbalığa maruz kalmış Carla ve Heather adlı iki arkadaşın yıllar içinde birbirlerinden bağımsız bir şekilde değişen hayatlarını anlatmaktadır. Bu çalışmada oyuncuların oyun karakterelerine hazırlanırken başvurdukları Stanislavski'nin Fiziksel Eylemler ve Psikolojik Eylemler yöntemi üzerinde durulacak ve metin "Zorbalık" kavramı üzerinden okunacaktır.

1. ZORBALIĞIN TANIMI VE KAPSAMI

Zorba, statü kazanç, çıkar, heyecan ya da grup içi etkileşim gereksinimlerini karşılamak için belirli bir şekilde davranan kişi ya da kişilere denir. Kişi ya da grubun bu davranışı diğer kişi ya da kişilerin hak ve gereksinimlerini tanımaz, o kişilere zarar verir (Bridge, 2003: 20). **Zorbalık**, çok önemli ama yokmuş gibi davranılan bir konudur. Sözcüğün kökü zorlamaktan gelmez. Buradan zorla bir şey yaptırmak ya da duyguları, davranışları zorlama anlamları da çıkarılabilir. En önemli özelliği, uzun süreli olmasıdır. Mağdur/ezilen, bu davranışın tekrarlanacağını bilerek sürekli korku içinde yaşar.

Zorbalık, bir bireye yönelik kasıtlı ve tekrarlanan saldırganlıktır. Zorbalığın olumsuz psikolojik ve sağlık sonuçlarına yol açtığına ilişkin önemli kanıtlar vardır. Zorba davranışlar üzerinde yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu davranışı gösteren kişiler bir süre sonra bu davranışa maruz kalmaktadırlar. Bu davranışı gösteren kişiler "kışkırtıcı mağdur" olarak tanımlanmakla birlikte aynı

zamanda saldırganlık özelliği de göstermektedirler (Olweus, 2003). Özellikle ergenlik döneminde sık görülen zorbalığın nedenlerini azaltmak ve sonuçlarını hafifletmek için harekete geçmek gerekir.

Zorbalık davranışı ile ilgili üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biri de bu davranışa maruz kalanlardır. Literatürde kurban olarak adlandırılan bu bireyler üzerinde zorbalık kadar araştırma yapılmadığı görülmektedir. Her ne şekilde olursa olsun zorbalığa maruz kalan kurban, ya da buna şahit olan çocuk ya da ergenlerin gelişimleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu durum gerek okul yaşamında gerek sosyal yaşamda istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin Allensworth ve Easton (2007)'a göre sanal zorbalığa maruz kalan bireylerde akademik başarı ve okula devam etme oranı azalmakta olumsuz yönde etkilenmektedir. Diğer yandan Wolak, Mitchell, ve Finkelhor (2007)'a göre de sanal zorbalığa kalan mağdurlar, aileleriyle sıkça çatışmakta, saldırganca davranışlar sergilemekte ve sosyal ilişkilerinde de zorluk yaşamaktadırlar.

Zorbalığa maruz kalmış kişilerin ilerleyen dönemlerde öç alma yönündeki motivasyonlarının olduğu yönündeki görüşler de sıkça gündeme gelmektedir (Kara, ve Kaçar, 2017: 115). Çocuk veya ergenlerin zamanlarının çoğunu geçirdikleri yerler olan ev, okul veya sanal ortamlarda yaşadıkları olumsuz davranışlar, şiddet, zorbalık, saldırganlık ileriki yaşantılarında travmaya neden olmaktadır. Zorbalık davranışının kapsamı oldukça geniştir. Aşağıda yer alan Tablo 1'de zorbalığın türleri sınıflandırılmış ve bunların tanımları yapılmıştır.

Şekil 1. Zorbalık Türlerinin Sınıflandırılması*

Kategoriler	Biçimler
Sözel zorbalık	Sürekli olarak kızdırma, isim takma, dedikodu yayma
Fiziksel zorbalık	İtme, çimdik atma, yumruk atma, tokat atma, tekme atma ve silah kullanma
Duygusal zorbalık	Dışlama, utandırma, ya da alay konusu etme
Başkasına ait birşeyi alma zorbalığı	Karşısındakinin değerli eşyalarına zarar verme
Saklama zorbalığı	Elbise, para, kitap, oyuncak gibi değerli eşyaların zorbalarca saklanması
İrkçi zorbalık	Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma veya hakarete bulunma
Davranış zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırma
Bozucu zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak veya oynanan bir oyunu sabote etmek
Cinsel Zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunma) ya da küfür niteliğindeki sözel hareketler

* Şahin ve Akbaba, 2017: 26.

İngilizce eğitim literatüründe **bullying** olarak geçen kavram, ülkemize yabancıdır. Aslında davranışın kendisi tüm okullarda vardır ama tanımı yoktur. Bu nedenle ülkemizde eğitim alanında psikoloji ve psikiatri literatüründe kullanılan **istismar** sözcüğü bullying sözcüğünün yerine kullanılmakta ancak tam karşılığı olmamaktadır. İstismar sözcüğü içinde cinsel istismar anlamını da çağrıştırmakta, istismar sözcüğünün tam karşılığı **abuse** olmakta ve bullying sözcüğünden daha ağır bir anlam içermektedir (Bridge, 2003). Literatürde zorbalık davranışının yansılarna bakıldığında yıldırma, alay etme, psikolojik baskı, kurbanlaştırma gibi davranışların da zorbalık davranışın

içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Sonuç olarak zorbalık her ne türde olursa olsun psikolojik bir kişilik bozukluğudur ve ne sebeple olursa olsun daha güçlü bir kişinin kendinden güçsüz kişilere baskı yoluyla birşeyler yapmaya çalışması sağlıklı bir davranış biçimi olarak değerlendirilmemektedir (Karademir, 2016:16).

2. MORGAN LLOYD MALCOLM'UN "YABAN ARISI" ADLI OYUNU VE ANALİZİ

"Yaban Arısı" dünyada özellikle 1990'lı yıllarda ortaya çıkan, Türkiye'de de 2000'li yılların başında görülmeye başlanan *in-her-face* akımını temsil eden türde bir metin. Türkçesi yüzüne tiyatro anlamına gelen bu tarz oyunlarda genellikle küfür, aşırı şiddet ve seyirciler tarafından beklenmedik ve onları rahatsız eden bir üslup hâkimdir. Morgan Lloyd Malcolm tarafından 2015 yılında yazılmış, orijinal adı *The Wasp*, Türkçe adı ise *Yaban Arısı* olan oyunun Türkiye prömiyeri 2019 yılında Altsahne tarafından gerçekleştirilmiştir. Yüzüne Tiyatro, günümüzde hala sınırları belirgin bir biçimde çizilmemiş ve tanımlanmamış olsa da genellikle Türkiye'de alternatif tiyatro mekânlarında temsil alanı bulabilen bir türdür. Yaban Arısı metninde de neredeyse tamamında küfür, cinsellik ve şiddet hâkim. Bu nedenle Türkiye'de +18 uyarısıyla sahnelendi. Yönetmenliğini Levent Aras'ın yaptığı oyunda Carla karakterini Tuğçe ÇAKIR, Heather karakterini ise Melike D. ARAS canlandırdı. Konusu ve üslubu itibarıyla da daha çok apartman dairelerinde, dönüştürülmüş depolarda yani alternatif bir tiyatro mekanında temsil edilmesi kanaatiyle prömiyer bir apartmanın ikinci katında gerçekleştirildi. Lise öğrenimi esnasında okulda akranları ve ailesi tarafından cinsel, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalan iki kız arkadaşın yirmi yıl sonra tekrar biraraya gelmeleri ve karakterlerindeki başkalaşma, kusursuz işleyen bir intikam hikâyesi üzerinden anlatılmıştır.

2.1. Oyun Karakterleri:

CARLA: 30'lu yaşlarda, liseyi bitirememiş ve kötü bir hayat yaşamaktadır. Kendinden yaşça büyük vasat bir adamla evlenmiş ve bu adamdan dört tane çocuğu olmuştur. Şimdi de beşinciye hamiledir. Yaşadığı bu hayata artık tahammül edememekte ve kurtuluşu bir zamanlar en yakın dostu olan Heather'la tekrar görüşmekte bulur. İyi eğitilmiş ve zengin bir ailenin kızı olan Heather, Carla için bir çıkış olacaktır.

Carla karakterinin ana çatışması daha iyi bir hayat ideali ve bunun için herşeyi göze alabilecek olmasıdır. Çocukken mutsuz bir ailede büyümüş, babası tarafından fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Yaşadığı travmaların acısını da en yakın arkadaşına hayatı boyunca unutamayacağı bir olay yaşatarak çıkartır. Heather'a yaşattığı cinsel ve fiziksel şiddet Heather'ın ömrü boyunca bunu atlatamamasına ve ileride çocuk sahibi olamamasına neden olacaktır.

"HEATHER – 9. Sınıfta disko gecesini hatırlıyor musun? Gitmeyecektim ama o sıralar Ruth ve arkadaş tayfasıyla arkadaş olmuştum, sanıyorum onlar beni cesaretlendirdiler. Gitmeyecektim. Okul koridorunda yüzümü parçalamanın üzerinden daha bir yıl bile geçmemişti ve hala panik atak krizleri geçiriyordum. O yüzden annemler gitmemi istemediler, ama benim normalleşmeye gerçekten çok ihtiyacım vardı. Bilirsin? Dışarı çıkmak? Genç olup saçmalamak. Arkadaşlarla takılmak. Plan şuydu; birkaç saatliğine gidecektim, ortamı koklayacaktım, eğer beni almalarını istersem gelip alacaklardı, eğer mutluysam birkaç saat daha kalacaktım. İlk birkaç saat gayet iyiydi, değil mi? Çünkü sen yoktun. O yüzden annemi aradım, endişelenmemesini, beni saat 10'da almasını söyledim ve arkadaşlarımla dans etmeye devam ettim. Ama sonra sen geldin. O kabadayı çetenle birlikte tabi. Ve ben birden bire orada olmamayı diledim. Arkadaşlarım tatlı insanlardı ama etkisizdiler. Onlarda en az benim korktuğum kadar sizden korkuyorlardı. Onlar için iyi bir siperdim. Hocaların ise hepsi çaresizce eve gitmeyi bekliyorlar ve ortama

katlanabildikleri kadar katlanmaya çalışıyorlardı. Tuvaletler karanlıktı. Neden hiç ışık yoktu ki sanki? Hepimiz içerideydik. Siz dördünüz, sonra geri kalan 3 kişi, tam hatırlayamıyorum, galiba en son ben girdim. İçerisi tıksı tıksı ama ben hayatımda hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim. Biri dedi ki... Kimdi ya? Beth miydi? Beth miydi? Her kimse. Dedi ki; soyun. En son gördüğümüzde, koridorda, sadece pusuya düşürülmüştüm. Sadece şiddetti. Sadece diyorum ama... Orada yaptığın sadece canımı yakmak içindi. Ama bu sefer... Bilmiyorum, bu sefer yaptığınız neydi? Evet, canımı yakmaya çalışıyordun ama bu sefer farklıydı. "Soyun" dedi. Ben de soyundum. "Bacaklarını aç ve genişlet." Ben de yaptım. Sanıyorum ki arkamda hiçbir şey yapmayıp sadece izleyen 3 kız daha vardı. Nasıl hissettiklerini bilmiyorum ama bir şey yapmaya cesaret edemediler. Sen, Beth, Joanne ve Kerry bana gözünüzü dikmiş bakıyordunuz. Gözlerimi kapadım. Herşey çok sessizce gelişti. Ve sonra içime bir şey girdi. Ama yavaşça girmedi... Rahatça girmedi yani... Herşeyi, o şeyin girişini acıyla hissetmek zorunda kaldım... Zorlayarak sokuluşunu... O neydi sahiden? Gerçekten, bu güne kadar içime soktuğunuz şeyin ne olduğunu hiç anlayamadım. Neydi o Carla?" (Malcolm, 2019: 25).

Carla'nın çocukken maruz kaldığı ebeveyn zorbalığı onda büyük bir travmaya neden olmuştur. Lisede bu yüzden mutlu bir yaşamı ve iyi bir ailesi olan Heather'a tahammül edemez. Onun bazı durumlarda verdiği tepkileri çok çocukça ve itici bulur. İç dünyasında kendisinin neden böyle bir ailesi olmadığını ve Heather'la aynı yaşta olmasına rağmen kendisinin bir yetişkin gibi hissetmesini, onunsa davranışlarının çocukça kaldığını sorgulamaktadır. Bunun nedeniyse Heather'in kötülüklerle tanışmamış olmasıdır.

CARLA – Benden hep çok daha iyi olduğunu düşündün. Arkanda annen ve baban vardı. Yediğin önünde, yemediğin arkandaydı. İstedğin her şeye sahiptin. Okul hep senin için çok kolaydı. Yağcı seni. Ütülü temiz düzgün uniformalar. Siktiğimin parlak ayakkabıları. Ve ben yüzündeki o sırtışı silmek için yıllarca beklemiştim. Hayatımın nasıl bir cehennem olduğuna dair tek bir fikrin bile yoktu, sen hep beni yargıladın. O güvercini öldürdüğüm sabah neler yaşadığımdan haberin var mı senin? Neler olduğunu anlatayım sana. Babam anneme öyle bir vurdu ki annemin gözü çıktı. Tamamen yerinden fırladı. Annem gözünü yerine sokmaya çalışırken ben ambulansı aramakla meşguldüm. Bu babamın her zaman yaptığı şeylerden yalnızca biriydi. Çoğu zaman. Ve kısa bir süre bunları yalnızca anneme değil bana da yapmaya başladı. Başlarda size geldikçe ve senin sahip olduklarını gördükçe, sizin şu hayattaki sığınağım olduğunuzu düşündüm. Sizinle olmaktan çok keyif alıyordum. Hep çok huzurluydunuz. Ama sonradan seninle ve o mükemmel günışığı ailenle zaman geçirdikçe kendiminkinin ne kadar büyük bir kara delik olduğunu fark ettim... (Malcolm, 2019: 20).

Carla, para kazanmak için süpermarkette çalışmakta bazen de para karşılığında erkeklerle evlilik dışı ilişkiye girmektedir. Evlilik dışı ilişkiye girdiği adamlardan birisi de Heather'ın kocasıdır. Ve Carla'nın karnındaki çocuk, Heather'ın kocasındandır. Ancak Carla bu durumu bilmemektedir. Hayat Heather'e çok kötü bir oyun oynamaktadır. Çocukken okulda en yakın arkadaşı olan Carla ve onun arkadaşları tarafından cinsel ve fiziksel şiddete uğramış, bunu yaşamı boyunca unutamamıştır. Öyle ki bu durum Heather'da büyük bir travmaya neden olmuş, evliliği boyunca fiziksel bir rahatsızlığı olmamasına rağmen hamile kalamamıştır:

HEATHER –...Vücudumda herhangi bir sorun olmamasına rağmen hamile kalamıyorum. Teknik olarak çocuk sahibi olabiliyor olmam gerek... Ama her ne kadar sağlıklı olsam da, hep içimde bir yerde o gece yüzünden hamile kalamadığımı biliyordum. Vücudumdaki, nasıl desem, o blokajı hissediyorum. Anlıyor musun? Bloke edilmiş gibi hissediyorum. Belki de içeride çok kritik bir noktaya saplanıp kalmış kıymık gibi bir şey sahiden de birşeyleri bloke ediyordur. Baraj kurmuştur. Ne biliyim kapanan bir kapı gibi düşün. Yola devrilmiş bir ağaç gövdesi gibi... İçimdeki her neyse yaşıyor sanki. Kulağa saçma sapan geldiğini biliyorum ama onun içimde büyüdüğünü hissediyorum. Büyüyor. Bir bebek gibi değil. Ya da bir tümör... Ya da bir parazit... Doktora gittim, testler yaptırıldı. Hiçbir şey gözüküyor. Ama bana göre orada bir

şey var. Hayalet gibi... Gerçekten orada. Ve onu oradan yollamak için her yolu deniyorum... Vücudumda bir sıkıntı olduğumu hissetmeye başladığım bir dönemdeydim. Kontrollerimizi yaptırmıştık ve görünürde hiçbir sıkıntı yoktu ama ben bir sıkıntı olduğuna adım gibi emindim. Sanki vücudumda atması gereken bir şalter atmamıştı. Annemin bir keresinde bana hamile kalmanın simya ile alakalı olduğunu söylediğini hatırlıyorum. Vücudumun hazırlanma evresinde olduğunu ve benim zorlayarak bunu başaramayacağımı söylediğini... Doğru zamana vücudumun karar vereceğini... Bu benim için korkunç bir durumdu çünkü kendi vücudumun üzerinde hiçbir kontrolüm olmadığını hissettim. Bu benim çözemediğim bir problemimdi. Ama şimdi, geçmişe gidecek olursak, neden çocuğum olmadığını gayet iyi biliyorum (Malcolm, 2019: 24-25).

Çocuklarını çok sevdiğini ve yaşadığı bu hayata onlar için katlandığını her seferinde dile getirse de hamile olduğu halde sigara içmekte, alkol kullanmakta ve bebeğine zarar verecek gıdaları tüketmektedir. Üstelik hamile olmasına rağmen para karşılığı erkeklerle birlikte olmaktadır.

Yaban Arısı, 2019, Carla

Yaban Arısı, 2019, Heather-Carla

HEATHER: 30'lu yaşlarında üniversite mezunu, evli, parasal açıdan konforlu bir yaşam sürmektedir. Düzenli bir kadın olan Heather pahalı giysiler giymekte, Carla ise onun aksine geçim sorunu yaşayan, özensiz ve ortalamanın altında bir hayat sürmektedir. Oyunun sonunda aksi görülse de güçlü görünmeye çalışan bir kadındır. Heather karakterinin ana çatışmasını yaratan 'çocuğunun olmayışı/olamayışı'dır. Toplum içerisinde kendine bir yer edinmiş, iyi bir hayata, sosyo kültürel açıdan tatmin edici bir seviyeye sahip. Sahip olduklarından dolayı kendinden emin ama sahip olmadıklarından dolayı da eksik ve çaresiz.

Carla'da ise tüm bunların tam tersi bir durum söz konusudur. Sosyal kimlik ve statü olarak Carla ile taban tabana zıt karakterdedir Heather. İlk buluştukları sahnede izleyenin hemen gözüne çarpan ilk ayrım bu. Heather Carla'yı yıllar sonra görmek ister. Bir planı var ama seyreden için tam da bu anda çift zamanlı bir plan akmaktadır. Görünen planın aktığı zaman ve sezilen ama ifşa olmamış bir stratejinin sürdüğü zaman. İlk buluşma anından oyunun finaline doğru geçen süreçte 'kusursuz bir intikam planı' tasarlandığının izlerine her saniye şahitlik edilmektedir.

Yaban Arısı, 2019, Heather (Solda ve Sağda)

2.2. Rol Yaratım Sürecinde Carla Ve Heather Karakterlerinin Tahlilleri

Morgan Lloyd Malcolm, Heather ve Carla karakterlerini, iki eski okul arkadaşının yeniden bir araya gelişini gündelik/bireysel/toplumsal şiddet unsurunun süzgecinden geçirerek radikal bir dille anlatmıştır.

Carla, küçük yaşlarda ailesinde gördüğü şiddetin ve eşitsizliğin intikamını, ondan daha iyi ve mutlu bir ailede yaşayan okul arkadaşından alır. Heather ise bu intikamın kurbanı olarak ömrü boyunca büyük bir bedel öder. Ancak o da bu bedeli Carla'ya aynı yöntemle ödetecektir. Her iki olayın üzerinden bireysel görünen şiddetle, travmatik bir olayın doğurduğu şiddet ortaklaşır ve sahne üzerinde bu olaydan yola çıkarak şiddetin oyuncuların bedeninde, sesinde, sözünde, tavrında deneyimlenmesinin önünü açmış olur.

Heather karakteri oyuncu tarafından ele alınırken üç temel itici güç üzerine inşa edilmiştir.

- 1) Örtülü Duygu
- 2) Fiziksel Aksiyon/Şiddet
- 3) Carla'nın Okul Yıllarında Heather'a Yaşattığı Travma

2.2.1. Örtük Tutumlar:

Bu ilk basamağa iki kanaldan yaklaşmak mümkün olacaktır. Birincisi psikoloji/psikanaliz yöntemi, ikincisi ise oyuncunun karakter inşa ederken seyircide uyandırması planlanan 'merak duygusunu' yaratma yöntemi. Tutumlar, duygu, biliş ve davranışın da içinde bulunduğu üç farklı sürecin etkisiyle oluşabileceği gibi sadece tek bir boyutun baskın etkisiyle tek bir süreç üzerinden de gerçekleşebilir (Eagly ve Chaiken, 2007). **Açık tutumlar**, farkında olunan tutumlardır. Başka bir ifadeyle davranışlarını ortaya koyarken bilişsel kaynakların ve motivasyonun olduğu durumlarda ortaya konulan tutumlardır (Spence 2005). **Örtük tutumlar** ise, genellikle farkındalık, kontrol ya da dikkat kaynaklarının yokluğundaki süreçlerdeki tepkilerdir (Bargh, 1994). Spence (2005)'e göre de "örtük" kişinin farkındalığının dışında kalan tutumlarının yerine kullanılması gereken bilişsel

psikoloji terimidir. Örtük terimi araştırmacılar tarafından “bilinçdışı”, farkındalık dışı” kavramlarıyla birlikte kullanılmakla beraber bazı araştırmacılara göre “farkındalık” ya da “bilinç” denildiğinde ilk akla gelen anlatılmak istenen tutumun genellikle kendisine yönelik bilinçli bir farkındalığın olmamasıdır (Petty, Fazio ve Brinol, 2009). Diğer bir ifadeyle kişi yaptığı tutumunun farkında olsa bile bu tutumunun kaynağını bilmeyebilir. Aynı zamanda sadece örtük değil, açık tutumlarımızın da kaynağını ve davranışlarımız üzerindeki etkisini çoğunlukta bilmeyiz.

Bu bilgilerden yola çıkarak “*örtük tutum/tavır*” da farkındalık ve kontrol unsurlarının öne çıktığı görülmektedir. Heather karakterinin, kendi bilincinin ve yaşamının, yaptıklarının ve planlarının farkında olma durumu fakat bu farkındalığı kontrol altında tutarak oyunun sonuna kadar gizlemesi oyuncu için önemli basamaklardan biri olmuştur. Buradan yola çıkarak rejisörün direktifi ve oyuncunun duygu dağırcığını katmanlandırma isteğiyle seyircide “*merak duygusu*” yaratılmak istenmiştir.

Stanislavski, sahne üzerinde oyunu bozan ya da öldüren bir eylemin olmaması gerektiğini söyler. Günlük yaşantımızda herhangi yaşadığımız bir olay ne kadar önemliyse, sahne üzerinde yaşadığımız aynı olayın normal yaşantımızdan on kat daha önemli olduğunun altını çizmiştir (Stanislavski, 1996b). Oyuncunun egzersizinin, oynadığı oyunu ve karakteri büyütme olduğuyla bu düşünce denk düşmektedir. Bu bağlamda Heather karakteri kurduğu planı küçülterek oynamamalıdır. Planlarındaki gizemini izleyen fark edeceği kadar tavırlarına yansıtmalıdır. Heather’in bu gizlilik duygusuyla oynaması, hem oyunun koşullarına dâhil olmasındaki ‘neden’ sorusunun cevaplanmasını hem de izleyen açısından bir merak duygusu yaratmayı sağlayacaktır.

Oyunun finaline yaklaşırken Heather’in yaptığı tüm planlar ve bu planların sebepleri gün yüzüne çıkmaya başlar. Heather, çocukluğunda yaşadığı zorbalığının intikamını Carla’ya yeniden hayatına sokarak alacaktır. Carla’ya onun yaptığı/anladığı türden cevap vermeye çalışacaktır. Fakat içinde yine de beslemeye çalıştığı iyilik sonunda onu içinden çıkılmaz bir sağırlığa itecek, kurtuluşunu ve yolunu bulamayacak bir hale dönüşerek kendi hayatına son vermeyi seçecektir. Bir oyuncunun belki de en iyi cevapları bulması gereken karakterler, travmatik olaylar yaşamış karakterleri canlandırmak olabilir. Bu travmatik karakteri oluştururken belki de en önemli sacayaklarından biridir. Çünkü metin üzerinde çalışırken oluşturulmuş olan bu travma basamağını uygularken, geriye dönük karakter tavırlarının şekillenmesinde oldukça katkı sağlamış ve karakterlerdeki değişim ve dönüşümleri nereye koyacağını belirlemesinde oyuncuya yardımcı olmuştur. Bundan dolayı bu basamağa psikanalitik yöntem ile yaklaşmak doğru sonuçlar ve cevaplar vermiştir. Psikanalitik yaklaşımın kullanılmasının en önemli nedeni, şiddet uygulanmış bir bireyin, içinde yaşadığı duygu ve düşüncelerin dengesizliği ve buna bağlı olarak, tiyatro metinlerinde de yer alan karakterlerin kişilik analizlerinin yapılabilmesidir. Bunu incelemek, üzerinde çalışılan karakterin yaşadığı sosyal çevredeki konumunu daha iyi anlamaya olanak vermektedir.

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud’a göre, genellikle toplumca kabul görmeyen cinsiyet ve saldırganlık duyguları bilinçaltına itilir. Bu dürtüleri bilinçte canlı tutmak bireyi genel olarak rahatsız eder ve birey bilinçaltına itilmiş bazı arzularının farkında olamaz, ancak bu dürtüler kişinin davranışını etkilemeyi sürdürür. Bilinçaltına itilmek zorunda kalan istekler orada kaybolup gitmezler; bir şekilde toplumca kabul edilebilen davranış kılıfına bürünerek kendilerini ifade eder (Cüceloğlu, 2000: 31). Dolayısıyla Heather’in ve Carla’nın içinde yaşadığı korkular, istekler ve içgüdüleri her ne

kadar bastırılmaya çalışılsa da bir dışavurum gösterecek ve bu elbette oyuncuda fiziksel bir aksiyona dönüşecek ‘şiddete şiddetle cevap vermek’ hem kuramsal ve kavramsal açıdan hem de rejisörün görmek istediği aksiyon açısından ikna edici bir zemine oturabilecektir. Yaban Arısı’ndaki Heather ve Carla karakterleri yaratılmaya çalışırken yazarın/rejisörün fikri yansıtılmaya çalışılmıştır.

Stanislavski’ye göre hayatta her şeyin mantıksal bir dizilişi vardır ve sahneye de bu yansımaktadır. Bu mantıksal sıralanışın psikolojik eylemlerden ziyade fiziksel eylemlerle gerçekleşmesinin nedeni ise; oyuncunun ne hissettiğini göstermesinin ne yaptığını göstermesinden daha zor olmasıdır. Çünkü fiziksel eylemi elde etmek içsel psikolojik eylemi sabitlemek ve görünür kılmaktan daha kolaydır. Ayrıca bütün fiziksel eylemler zaten içinde duygu, istek, amaç, gerçeklik ve hayal gücü barındırmaktadır (Stanislavski, 1996a).

Stanislavski’nin fiziksel eylemler yöntemi üzerinden yapılan çalışmalara da bakıldığında, sahnede oyuncunun bir eylem dizgesi olarak dağarcık oluşturması gerekliliği göze çarpmaktadır. Bu dağarcık oyuncunun karakteri oluşturmaya başladığı andan itibaren biriktirdiği ardışık eylemler dizgesidir. Bu dizge karaktere sorulan birçok soruyla cevabı bulunmuş duyguların dışa vurumudur ki Stanislavski’nin araştırmalarında psikolojik eylemin fiziksel eylemle bağlantılı olma durumu bize bu sağlamayı yaptırmış olur. Rejisörün isteğiyle Heather’in Carla’ya işkence ettiği sahnede, psikolojik eylemle ortaya çıkan fiziksel eylem/aksiyon hem Heather’ı var etme sürecinde hem de oyunda karakterin oluşturduğu üçlü sacayaklarından birini kuvvetlendirmek adına başvurulan yollardan biri olması adına önemli olmuştur.

Yukarıda sözü edilen fiziksel eylem/aksiyonun diğer önemli tarafı da karşı tarafa uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddettir. Buna metin üzerindeki inceleme ile kavramsal açıdan bakmak mümkün olabilir. Bu oyunda rejisörün şiddete yer vermesindeki amaç, günlük yaşantımızda karşılaştığımız ya da işittiğimiz ikili ilişkilerdeki şiddeti gözler önüne sermektir. Özellikle 90’lı yıllarda in-yer-face tiyatro anlayışında, bireyi her türlü duygu ve düşünceyle yüzleşmeye çağırarak için, bunu en etkileyici yol ve yöntemi olan şiddet kullanılmıştır.

Heather, Carla’dan intikam almak ve ona ders vermek için yanıp tutuşan bir oyuncu olarak teorize edilmiştir. Bu bağlamda bundan beslenen yöntem ve olgular ekseninde uygulamaya geçmek, karakteri sahnede var etmedeki itici güçlerden biri olmuştur.

Carla karakteri eylemlerin ardındaki psikolojik motivasyon, yaşanan coşku ve heyecanların bilinç altında yarattığı etkiler üzerine inşa edilmiştir. Stanislavski, bilinci kullanarak bilinçaltına varmaya çalışır. İnsan ruhunun temel unsurlarını araştırarak, bilinçaltına ulaşabilecek yöntemlerin ne kadar zenginleştirici bir etkisi olduğunu ve buradan hareketle sahne üzerinde “**İç Aksiyon**” adını verdiği ruhsal yaşantıya ulaşmayı hedeflemiş, verili koşullardaki fiziksel aksiyonları kullanmak sureti ile bir süreç yaratırken fiziksel koşulları sağlayarak ruhsal yaşantının gerçekliğine ulaşmak istemiştir (Demir, 2009). Diğer bir deyişle oyuncunun bilinç yolu ile bilinç dışı harekete geçirilmek istenmiştir. Bununla birlikte oyuncu “**İnanç ve gerçeklik duygusu**”ndan hareketle sahne üzerindeki tüm eylemlerine, repliklerine, tavırlarına sanki gerçekmiş gibi inanmış ve bu yolla da anlattığı hikâyeye seyircileri dâhil etmiş, onları içine almıştır.

“Oyuncu inanç ve gerçeklik duygusuyla oynayabilmek için herşeyden önce, günlük hayat ile sahneyi birbirinden ayırır. Sahnede oluşturacağı inanç ve gerçeklik duygusu günlük hayatın yasalarından hareket

etmez, sahnenin yasalarına tabidir. Sahnenin yasalarını belirleyen ise, son kertede, imgelemdir. O halde, oyuncu sahne üzerinde gündelik bir gerçekliğin değil imgesel bir gerçekliğin peşindedir. Dekor, aksesuar, hatta olayların akışı gerçeklik hüvviyetinden yoksun olabilir, ama oyuncunun bütün bu öğelerle kurduğu ilişki imgesel düzeyde bir gerçeklik içermelidir. Stanislavski yönteminde bu imgesel gerçeklik, oyuncunun inanç ve gerçeklik duygusuna başvurması tanımı ile karşılanır. Yöntemde sahne üzerindeki aksiyon ikiye ayrılır: fiziksel aksiyon ve iç aksiyon. Fiziksel aksiyon seyircinin tanık olduğu ve oyuncunun içinde yer aldığı fiziksel yaşantıdır -olayların gelişimi, rolün eylemleri, vs. İç aksiyon ise oyuncunun içinde yer aldığı fiziksel yaşantıya nüfuz etmiş olan, seyircinin ise seyrederek ortaklık hissedeceği tavırlar, duygulanımlardır. İç aksiyon, fiziksel aksiyon üzerinde çalışılarak kazanılır. Fiziksel aksiyon için gövdesel gerçeklik, iç aksiyon için ise ruhsal gerçeklik tanımı getirilir. Aslında eşzamanlı ve içiçe olan bu iki süreç dual yapı tasavvuruna (gövde-ruh ayrımı) başvurularak bölünür ve yöntem gövdesel gerçeklik üzerinde çalışılarak ruhsal gerçekliğin oluşturulması süreci olarak tanımlanır. Gövdesel gerçeklik bilinç düzeyinde, ruhsal gerçeklik ise bilinçdışı düzeyinde tezahür eder.” (Tanyel, ve Esen, 1996: 343).

2.2.2. Karakterlerin Metamorfozu

Metamorfoz sözcüğü sözlük anlamı olarak başkalaşım sözcüğüne karşılık gelmekle birlikte, bir kültede meydana gelen fiziki ve kimyevi değişiklik, istihale olan metamorfoz yani başkalaşım sözcüğü sözcüğü aynı zamanda bir şeklin başka bir şekle dönüşmesi olarak da çevrilebilir. Anlam olarak ‘başkalaşma’, ‘dönüşüm-dönüşmek’ sözcükleriyle aynı anlama sahiptir (Doğan, 1982: 82). Edebi eserlerde metamorfoz kavramı hem fiziksel dönüşüm hem de ruhsal-düşünce dönüşümü olarak ele alınmaktadır. Yaban Arısı adlı tiyatro metninde de Carla ve Heather arasındaki ilişki, güç dengesi değiştikçe keskin bir şekilde ortaya çıkar. Bu durum karakterlerin metamorfoza uğramasına neden olur. Mağdur, işkenceciye, işkenceci de mağdura dönüşür. Bu başkalaşım, oyunun sonlarına doğru karakterlerin sadece psikolojilerinde değil aynı zamanda beden duruşlarında, sahne üzerindeki tavırlarında da görülür.

Yaban Arısı, 2019, Carla-Heather (solda), Heather-Carla (Sağda)

HEATHER – Seni gerçekten çok severdim. Gerçekten dost olduğumuzu düşünürdüm. Keşke içimde bir yerlerde sana biraz empati gösterebilsem. Yapmam gerekenin bu olduğunu biliyorum. Geçmişini anımsayıp, bana yaptıklarını, yaşadıklarının bir dışavurumu olarak düşünmem gerek. Ben sadece o yangının ortasında kalan kişiydim, değil mi? Gazetede okuduğum haberlere bile üzülen bir kadını ben. Bir sosisli ve latte ısmarlamadan, karnının doyduğuna inanmadan, yanında köpeğiyle sokakta kalan o evsiz adamı bile, yanından umursamadan geçip gidemeyecek kadar merhametliyim. İnternette eşitlik için yayınlanan her bildiriye büyük bir inançla imzalarım. Yardıma ihtiyacı olan kimseyi geri çeviremem. Ama yine de... Yine de, içimdeki canını yakma isteğine engel olamıyorum. Biliyorum. Yaptığım şey; ikiyüzlülük. Ama biliyor musun, beni artık hiç de rahatsız etmiyor (Malcolm, 2019: 28).

3. OYUN METNİNİN “ZORBALIK” KAVRAMI ÜZERİNDEN OKUNMASI

Oyun, iki karakterin de ergenlik yıllarında maruz kaldıkları zorbalıklar karşısında yaşadıkları travma ve bu travmalarla başa çıkma mücadelelerini anlatmaktadır. Gerek ebeveynlerinden gerekse akranları tarafından maruz kaldıkları zorbalık ve bunun ağır sonuçları, dramatik bir metin üzerinden tiyatro aracılığıyla topluma aktarılmaya çalışılmıştır.

Zorbalık, günümüzün en büyük sorunlarından biridir ve insanın yaşamı boyunca karşısına çıkabileceği ve büyük travmalara neden olabilecek kasıtlı ve agresif davranışlardır. Bir çocuk ne kadar mutlu bir ailede büyürse büyüsün okulda ya da sosyal çevresinde akranları tarafından uğrayacağı zorbalık sonucunda ileriki yaşantısında başa çıkmakta zorlanacağı güç süreçler yaşayabilir. Özkan ve Çiftçi (2010)'ye göre zorbalığın üç türü vardır: Fiziksel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Dolaylı Zorbalık. Oyun metninde her iki karakterin de hem fiziksel, hem sözel hem de dolaylı zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir.

3.1. Okul Zorbalığı:

Okul zorbalığı, bir öğrencinin bir ya da daha fazla öğrenci tarafından sürekli olumsuz eylemlere maruz kalmasıdır. Bu zorbalık türü, fiziksel ve sözel yollarla doğrudan gerçekleştirilen eylemlerin yanında, gruptan dışlama, jest ve mimikleri kullanarak bireyi rahatsız etme gibi dolaylı olarak gerçekleştirilen eylemleri de kapsayabilir (Olweus, 1999). Okul zorbalığının saldırganlık ve şiddetle ilişkisine bakıldığında saldırganlığın araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Davranışçı yaklaşıma göre saldırganlık: “*başkalarını inciten her türlü davranış*”tır. Bu tanım davranışın kendisine bakılarak karar verilmesini önermektedir. Çünkü bir doktorun kangren bir eli kesmesiyle, bir işkencecinin işkence yapmak amacıyla bu olayı gerçekleştirmesi sonucu aynı kılarken, davranışı gerçekleştiren bireylerin niyetlerinin farklı olduğunu göstermektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011: 23).

HEATHER – Ben o günden önce hiç tokat hatta tokadı bırak yumruk yememiştim. Sol gözüm o kadar şişti ki, 2 hafta boyunca göremedim. Şoka girdim. Her şey kaşla göz arasında oldu. Bir an yürüyordum, bir saniye sonra yerdeydim. Ama fiziksel acıyı bir kenara bırak canımı en çok bana zarar veren kişinin sen olduğun düşüncesi yakmıştı. Biz dosttuk, Carla. Kimin yaptığını sorduklarında seni ele vermedim. Okuldan atılacağımı biliyordum (Malcolm, 2019: 21).

3.2. Sanal Zorbalık:

Teknolojinin olumlu etkileri kadar olumsuz etkileri de söz konusudur. Bu olumsuzluklara bir örnek de siber zorbalıktır. En az geleneksel zorbalık kadar tehlikeli olabilen siber zorbalık da son yıllarda mutlaka tedbir alınması gereken toplumsal bir problemdir. Kowalski ve Limber (2007), siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan farklı olarak internet veya mobil telefonlar kullanılarak ve zaman içerisinde tekrarlanmak suretiyle yapılan zorbalıklar olarak tanımlar. Literatürde bazı araştırmacılar bu olumsuzluğu sanal zorbalık, elektronik zorbalık, çevrimiçi zorbalık, internet zorbalığı, dijital zorbalık veya çevrimiçi zarar verme gibi farklı adlarla ifade etmektedirler (Şahin ve Akbaba, 2017). Özellikle çocuk veya gençlerin teknolojiyi bilinçsizce kullanmaları önlenemeyecek sonuçlara neden olabilmektedir. ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (US Centers for Disease Control and Prevention) siber zorbalığı ergenlerin yeni bir sağlık sorunu olarak tanımlamakta ve siber zorbalığın hızla yayılmakta olduğu görüşündedir. Bu tip zorbalık, telefon çağruları, mesaj, fotoğraf- video

paylaşımı, başkaları tarafından filme alınma ve bu görüntülerin izinsiz bir şekilde internet sitelerinde ya da mesaj yoluyla paylaşılıp çoğaltılmasıdır (Kara ve Kaçar, 2017: 115).

Sanal zorbalığın görülme biçimlerinden biri de “*Başka Bir Kimliğe Bürünme*”dir. Başka bir kimliği kullanma arkadaşına zarar vermek ya da zorbalığa maruz kalmamak için yapılır. Başka birinin kimliği karşı tarafı zora sokmak, saygınlığını yitirmek vb durumlar yaratmak için kullanılabilir.

Oyun metninde de Heather’in kusursuz planı için kimliğini saklayarak, başka bir kimliğe bürünerek Carla hakkında bilgi topladığını görürüz.

“HEATHER – Yine kumara başladı, değil mi?”

CARLA – Ne dedin?

HEATHER – Senin herif, diyorum. Dur bakiyim tam olarak nasıl söylemiştin? “Orospu çocuğu yine ev kirasını kaybetti.” Bence Facebook’ta kimle arkadaş olduğuna biraz daha dikkat etmelisin.

CARLA – Sen?

HEATHER – Çok yakışıklı herif ama değil mi? Gerçekten onunla gurur duyuyorum. Tabi kelimelerle de arası fena sayılmaz. Ama doğrusunu söylemem gerekirse Carla – senin gerçekten çok pis fantezilerin var.

(CARLA donup kalmıştır. Neredeyse ağlayacak haldedir.)

HEATHER – Özür dilerim. O herifin o evden çıkış biletin olmasını hayal ettiğini biliyorum. İşte ben o yüzden buradayım. 30.000 her şeyi çözer, değil mi?

CARLA – Yani sen şimdi, sırf benimle boktan seks muhabbetleri etmek için bir Facebook hesabı mı oluşturdu?

HEATHER – Benim sadece senin hakkında birkaç şey öğrenmeye ihtiyacım vardı. Sana bu teklifi yapmadan önce yani. Varlıklı biri de olabilirdin mesela... Teklifimin geri çevrilmeyeceğinden emin olmam lazımdı” (Malcolm, 2019:120).

3.3. Akran Mağduriyeti:

Akran mağduriyeti, daha düşük güce sahip birine yöneltilmiş daha yüksek güce sahip bir kişinin sürekli, kasıtlı saldırganlığı olarak tanımlanır (Olweus, 1993). En yaygın sonuçlarından biri depresyondur (Hawker ve Boulton, 2000). Akran mağduriyeti yaşayan bazı insanlar sorunlarını dışsallaştırır (örn. Yıkıcı davranış, hiperaktivite, agresif semptomoloji), diğerleri ise sorunlarını içselleştirirler (örn. Kaygı, depresyon, yalnızlık)(Cicchetti ve Toth, 1991).

“HEATHER – Toby Mackenzie’den hoşlandığımı biliyordun. Toby Mackenzie’den hoşlandığımı sana söylemiştim. Beyzbol oynamaya başlayacaktık, oynamadan hemen önce, sahada Toby’nin yanına gittin, ona ondan hoşlandığımı, duşta beni mastürbasyon yaparken gördüğünü ve ardından sana gelip Toby’yi düşünerek bunu yaptığımı anlattığımı söyledin.

CARLA – Hayret!

HEATHER – Ona bunu söyledin ve sonra bana döndün ve gözlerimin içine bakarak “İğrençsin. Artık seninle aynı odayı paylaşmak istemiyorum.” dedin, Toby’nin elini tuttu ve yanımdan uzaklaştınız. Ve bunu herkesin içinde bağırarak söyleyerek 10 kat daha beter hale getirdin. Neden?

CARLA – Yapma ama çocuktum.

HEATHER – Bana neden bunu yaptın?

CARLA – Bilmiyorum!” (Malcolm, 2019: 19).

Bu süreçte akranlar birbirlerini **İsim/Lakap Takma** üzerinden de mağdur edebilmektedirler. Zorbalık, yalnızca okulda çocuklar ve gençler arasında değil yetişkinler arasında da görülür. Fiziksel şiddet gizi ilk etapta gözle görülmediği için fark edilmez ya da fark edilmesi yıllar alır. Zorbalığın içinde zorba tarafından kullanılan bir güç söz konusudur. Zorbanın hedefi karşısındakine karşı bir güç kullanmak onu ezmek, incitmektir. Bu duygusal, psikolojik bir incitme olabileceği gibi fiziksel incitme de olabilir. Duygusal zorbalığa örnek olarak dalga geçme, alay etme, dışlama, isim takma gibi davranışlar örnek gösterilebilir (Bridge, 2003).

HEATHER – Okul yıllarımın geri kalanını ‘Kaşar Heather’ olarak geçirdim. Sonradan bana ‘Kamçı Heather’ ismini taktılar. İnsanlar sado-mazo’nun ne anlama geldiğini öğrendiklerinde benim sado-mazoşist olduğumu iddia ettiler. Herkes benim bir seks bağımlısı olduğumu düşünmeye başladı.

Normal akran çatışması ile akran zorbalığı birbirinden farklıdır. Güvenir (2006)’ e göre normal akran çatışmasında süreklilik, güç ve dikkat arayışı yoktur, problem çözülmek için çaba sarf edilir. Diğer yandan akran zorbalığında ise süreklilik görülür, güç ve kontrol arayışı vardır ve problem çözülmek için çaba sarf edilmez. Çalışmada incelenecek olan metindeki karakterlerin birbirlerine olan davranışları incelendiğinde Carla’nın Heather’a olan davranışlarının akran zorbalığı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Çünkü herhangi bir davranışın zorbalık olarak tanımlanması için süreklilik göstermesi ve karşı tarafa zarar verme amaçlı olması ve mağdurun kendini koruyamayacak durumda olması gibi özellikler taşıması gerekir. Ancak tabloda akran zorbalığı için her ne kadar arkadaşlık yok denilse de metnin tamamından aynı okulda okuyan, birbirlerinin evine girip çıkan, birbirlerinin aile yapılarını bilen, arkadaşlık ilişkisi içerisinde olan iki ergen görülmektedir.

Ebeveyn Mağduriyeti:

Kişilik gelişiminde en önemli etkenlerin başında aile ve aile içerisindeki tutumlar gelir. Bu tutumlar kişilik oluşumunun başlangıcı olarak kabul edilir ve geleceğe taşınan kişilik özellikleri aileden kopyalanmak suretiyle oluşmaya başlar. Çocuk, doğduğu andan itibaren ailedeki tüm üyelerle birlikte bir etkileşim içine girer. Çocuk, ebeynlerinin sergilediği tutum ve davranışları dış dünyaya karşı sergileyeceği tutum ve davranışlar olarak kopyalamaya başlar (Baumrind 1987’den akt. Karademir, A., 2016: 2-3).

“HEATHER – Babandan haberdardım. Morluklarını fark etmiştim. Annem size gelmeme hiç izin vermiyordu, dolayısıyla sebebini merak etmiştim. Senin için bu durumu iyileştirmek için elimden hiçbir şey gelmedi. Ama düşündüm ki eğer senin arkadaşın olursam, birlikte güzel zaman geçirirsek ve ailem ailen gibi olursa, evim de evin olabilirdi. Elimden sadece bu gelmişti, ben de böyle yaptım.

CARLA – Babamdan haberdar mıydın? Annenin de mi haberi vardı?

HEATHER – Evet.

CARLA – Ve hiçbir şey yapmadı, öyle mi?

HEATHER – Allahım, bilmiyorum! Belki de yapmıştır. Belki sosyal hizmetleri aramıştır ya da annenle konuşmuştur. Bilmiyorum, çok küçüktüm.

CARLA – Asıl ben çok küçüktüm.

HEATHER – Evet. Ben de.” (Malcolm, 2019: 21).

Problemlili ailelerde görülen şiddetli geçimsizlik, fiziksel veya psikolojik şiddet, boşanma, alkol/madde bağımlılığı vb. durumlar, zorbaca davranışın o ailede büyüyen çocukta görülme sıklığını ve olasılığını arttırmaktadır. Çocuğuna karşı itici tavır ve tutumda bulunan ebeveynlerin çocuklarında

kendini değersiz görme ve hissetme durumu belirir. Bu çocukların maruz kaldığı dayak, azarlama, aşağılama gibi davranışlar gelecek yaşantılarında da yansımaları neden olmaktadır.

Carla ve annesi babası tarafından uzun yıllar fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bir çocuğun hem kendisinin hem de annesinin babası tarafından sürekli şiddete maruz kalması ne yazık ki travmatik ve zorba bir çocuğun var olmasına neden olmuştur. Dahası bu, bir başka çocuğun da bu zorbalığa maruz kalmasına neden olmuş ve yeni bir kurban yaratmıştır.

SONUÇ

Tiyatroda genel olarak ‘şiddet’ kavramı, oldukça sık kullanılan, birçok yazarın ve yönetmenin metin ya da sahnede kullandığı bir aktarım aracı olarak karşımıza çıkar. Şiddet, aslında insan doğasında var olan, modern çağda da toplumsal yaşamda insan maskesinin altına gizlenen bir olgudur. Geleneksel toplum yapılarına nazaran modern ve çağdaş toplumlarda şiddet ve zorbalık şekil değiştirerek artmakta ve çeşitlenmekte, yaşam alanlarını giderek kuşatmaktadır.

Ülkemizde okullarda ve toplumda eğitim amaçlı ve kapsamlı olarak zorbalık konusunda çalışmalar sınırlıdır. Üstelik zorbalık, toplumun her kesiminde görülmekte, aile içinde, komşular arasında, işyerinde, hastanede hastanın doktora, öğretmenin öğrenciye hatta son zamanlarda öğrencinin öğretmenine yönelik zorbalığına da sıkça rastlanmaya başlanmıştır.

Toplumdan beslenen ve topluma ayna tutan tiyatro da bu anlayışla, şiddeti ve zorbalığı birçok başka araçla sahnede yansıtmayı, görünür kılmayı üstlenmiştir. Bu noktadan hareketle “Yaban Arısı” akran ve aile zorbalığının, şiddetin ve bunun doğurduğu felaketin sahneye uyarlanmasını, metin ve performansta mevcut gerçekliğin çok da görülmeyen yüzünü seyircinin karşısına çıkarmayı hedeflemiştir. Böylece bu radikal söylem, belki de unuttuğumuz kimliklerimizi, şefkat ve merhameti yeniden hatırlamamıza yardımcı olmuş, seyredeni de Carla ve Heather üzerinden anlattığı hikâyeyle, bir sona taşıyarak seyirciyi kendi sorgularıyla baş başa bırakmıştır.

“Şiddet her zaman en güçlüden en güçsüze yol alır. Şiddet yaşayan kişiler bunu içselleştirir, değiştirir ve bir sonrakine geçirir. Küçük çocuklar bu piramidin en altında oldukları için geçirecek kimseyi bulamazlar, biriktirirler. Büyüyünceye kadar beklerler ve daha sonra bu birikimler başkalarını incitecek şekilde patlak verir.” (Bridge, 2003: 21).

KAYNAKÇA

- Allensworth, E. M., & Easton, J. Q. (2007). *What Matters for Staying On Track and Graduating in Chicago Public High Schools: A Close Look at Course Grades, Failures, and Attendance in the Freshman Year*. Research Report. Consortium on Chicago School Research.
- Bargh, J. A. (1994). *The four horsemen of automaticity: Awareness, intention, efficiency, and control in social cognition*. J. R. S. Wyer ve T. K. Srull (Ed.), *Handbook of social cognition* içinde (1-40). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- B. Tanyel, U. Esen, (1996). “*Stanislavski ve Oyunculuk Yöntemi Üzerine*”, *Mimesis Tiyatro /Çeviri ve Araştırma Dergisi*, Sayı 6, syf 337-359, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Bridge, B. (2003). *Siz Olsaydınız Ne Yapardınız? Zorbalık. Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Cicchetti, D. and Toth, S. L. (1991). *Internalizing and externalizing expressions of dysfunction (Volume 2)*. New York, NY: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve Davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Demir, F., (2009). Jean Anouilh'in Antigone Oyununun Stanislavski Sistemine Göre Çözümlemesi ve Rol Yaratım Sürecinde Kreon Karakterinin Tahlili, Oyunda Kreon Adalet İlüzyonu İlişkisi. Bahçeşehir Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, M. (1982). *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Birlik Yayınları.
- Eagly, A. H. and Chaiken, S. (2007). *The advantages of an inclusive definition of attitude*. *Social Cognition*, 25(5), 582-602.
- Freud, S. (1996). *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (çev. Şemsa Yeğin), İstanbul: Payel Yayınevi.
- Güvenir, T. (2006). *Okulda Akran İstismarı*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Hawker, D. S. and Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(4), 441-455. doi: 10.1111/1469-7610.00629.
- Kara, H., Kaçar, M. (2017). Akran Zorbalığı ve Toplumsal Önemi: İki Olgu Sunumu. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, Mayıs 2017; Cilt 22, Sayı 2. DOI: 10.21673/anadoluklin.266047
- Karademir, A. (2016). *Algılanan Anne Tutumları ile Zorbalık Mağduriyet İlişkisinde Ontolojik İyi Oluşun Aracılık Rolü*. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Kowalski, R. M., and Limber, S. P. (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students. *Journal Of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Malcolm L. M. (2019). *Yaban Arısı*, (çev. Başak Gümölcünelioğlu). Yayımlanmamış Oyun Metni. (2019 yılında Onk Ajanstan Temin Edilmiştir).
- Martin, A., Bloch, M., Volkmar, F. R. (2018). *Lewis's Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook*. China, 5th edition Copyright Wolters Kluwer. Erişim Adresi Ebook Library.
- Ocakçı, A. F. (2015). *Ergenlik dönemi özellikleri*. A. F. Ocakçı & F. Üstüner Top (Ed.), Yetişkinliğe bir adım kala ergen sağlığı içinde (s. 1-7). Ankara: Göktuğ Basım ve Yayın Dağıtım.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge, MA: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (2003). *A profile of Bulling at School, Educational Leaderships*, Vol. 60 Issue 6, EBSCO host.
- Petty, R. E., Fazio R. H. and Brinol, P., (2009). *The new implicit measures: An overview*. *Attitudes: Insights from the new implicit measures*. (3-18). New York: Psychology Press.
- Spence, A. (2005). Using implicit tasks in attitude research: A review and a guide. *Social Psychological Review*, 7, 2-17.
- Stanislavski S. K. (1996a). *Bir Karakter Yaratmak*, (çev. Suat Taşer), İstanbul: Papirüs Yayın.
- Stanislavski S. K. (1996b). *Bir Aktör Hazırlanıyor*, çev. (Suat Taşer), İstanbul: Papirüs Yayın.
- Şahin, M, Akbaba, S. (2017). *Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (n.d.). Ergenlik. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri* içinde. <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Yaman, E. vd. (2011). *Başaçıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2007). Does Online Harassment Constitute Bullying? An Exploration Of Online Harassment By Known Peers And Online-Only Contacts. *Journal of adolescent health*, 41 (6), S51-S58.